

ALEKSEJ KIŠJUHAS

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za sociologiju, apsolvent
paulalex@eunet.yu
UDK316.334.56:316.42

Dinamika društva kao urbana dinamika: ka obnovi urbane sociologije

49

ALEKSEJ KIŠJUHAS
*Dinamika društva kao
urbana dinamika: ka
obnovi urbane sociologije*

DISKREPANCIJA
SIJEČANJ 2007.
SVEZAK 8 | 12 BROJ

Sažetak

U tekstu se analizira ideja prema kojoj je dinamika savremenog društva zapravo urbana dinamika, što je prva teza programskog rada Mišela Basana. Iz ovakvog međuodnosa izvode se zaključci o urbanoj sociologiji kao ispravnom i nužnom analitičkom okviru za razumevanje ovih dinamičkih procesa. Ovakav kontekst savremenog društva nesumnjivo vodi obnovi urbane sociologije i novom impulsu unutar te tradicionalne sociološke discipline.

Ključne riječi

društvena dinamika, urbana dinamika, globalizacija, urbana sociologija, savremeni svet.

Uvod

U dva programski pisana rada Mišel Basan bavi se mogućnostima urbane sociologije u kontekstu dinamike savremenog društva

(Basan, 2001; Basan et al., 2005). Prva teza jednog od ovih radova direktno (po)vezuje savremene društvene promene sa promenama u gradu:»[u]rbana dinamika je tesno povezana s dinamikom društva« (Basan et al. 2005:229). Ovaj rad nastoji da problematizuje tu tezu. Ukratko će biti opisani procesi dinamike savremenog društva, a potom će se ilustrovati njihovo»čitanje« (Linč, 1974:3-8) u urbanom. Biće pokazano kako se savremeni društveni fenomeni zaista odlično reflektuju u urbanom fenomenu i kako je iz ovih razloga urbana sociologija adekvatan i potreban analitički okvir za razumevanje tih procesa. Otud ovoj»tradicionalnoj« sociološkoj disciplini ne predstoji ništa doli teorijska i metodološka obnova.

Sam Basan otpočinje svoju tezu time što skicira nekolicinu procesa kojima demonstrira završetak industrijskog doba: proces»mondijalizacije«, pojavu»tehnonauke«, individualizaciju, krizu čovekove okoline i drugačiju međuklasnu konfliktnost (Basan et al., 2005:229-230). Svakako, Basanova promišljanja na tu temu nipošto nisu usamljena jer ove paradigme nesumnjivo postaju vodeće i najpropulzivnije kada je reč o savremenom naučnom promišljanju pozne moderne.¹ Na delu je konvergencija marksista, teoretičara svetskog sistema, funkcionalista,

¹ R. Robertson navodi kako su još Sen-Simon, Kont i Marks za centralnu temu svog teorijskog i političkog rada uzeli ono što je kasnije nazvano globalizacijom, kao i da u radovima Dirkema, Vebera i Zimela ima»mnogo« interesovanja za globalizaciju (Robertson, 2003:192 i dr; up. Pušić, 2000:174-175). Iako se teza o jedinstvenom svetu nesumnjivo javlja relativno rano među sociolozima (npr. Moore, 1966), pitanje je koliko je metodološki ispravno navoditi sociološke klasike kao anticipatore fenomena globalizacije, uzevši u obzir pažljive preporuke i zahteve Roberta K. Mertona o fenomenu kontinuiteta u sociološkoj teoriji (Merton, 1999:56-76). Najverovatnije je prva prava anticipacija (savremene) globalizacije došla od strane M. Mekluna i njegovog koncepta»globalnog sela« (Mekluan, 1973).

veberijanaca i drugih savremenih teoretičara oko pozicije globalizacije kao determinišućeg trenda savremenog doba (Kellner, 2002: 285).

Dinamika savremenog društva

Postoje valjani, objektivni razlozi za mišljenje da proživljavamo veliku povijesnu tranziciju
[Giddens 2005: 25]

Kada je o Basanovoj »mondijalizaciji« odnosno globalizaciji reč, (pod)razumevaju se globalno nametanje neoliberalne ekonomije i ideologije, odnosno intenzifikovana međuzavisnost te kriza nacionalne države. Uprkos postojećem rivalitetu teorijskih koncepata o ovom procesu¹, tema globalizacije uveliko je poznata, te će ovde biti skicirani samo osnovni segmenti ove dinamike savremenog društva.

Jedan od vodećih svetskih ekonomista, ali i direktnih učesnika u ovim procesima, nobelovac Dž. E. Stiglic vrlo fokusirano navodi kako se iza ovog »lepljivog« termina krije banalan i predvidiv proces uklanjanja barijera slobodnoj trgovini i čvršćoj

51

ALEKSEJ KIŠJUHAS
*Dinamika društva kao
urbana dinamika: ka
obnovi urbane sociologije*

DISKREPANCIJA
SIJEČANJ 2007.
SVEZAK 8 | 12 BROJ

² L. Skler navodi četiri osnovna rivalska shvatanja globalizacije: svetsko-sistemske pristup, model globalne kulture, model globalnog društva i model globalnog kapitalizma (Skler, 2003). Poznata je i podela »debatera« o globalizaciji na hiperglobaliste, skeptike i transformacioniste iznesena od strane D. Helda (Held, 2003). Između ostalog, globalizacija se interpretira i kao intenzifikacija procesa modernizacije (Giddens, 1998: 69; Robertson, 2003: 186-188), puka internacionalizacija (Skler, 2003: 32), preruseni kolonijalizam ili postmoderna tendencija (Hardt i Negri, 2003: 105-122), odnosno tek ideološka misaona konstrukcija u funkciji maskiranja stvarne dinamike savremenog društva (Volerstin, 2003; Kellner, 2002: 286).

³ Kritičari globalizacije neretko nastupaju sa politički konzervativnih i nacionalističkih pozicija antiamerikanizma. O svojoj pogrešnosti rešenja krize modernosti kroz povratak naciji i nacionalizmu vidi (Hardt i Negri, 2003: 95-104), a za uporednu i taksativnu analizu ideologija »globalista« i »izolacionista« vidi (Tripković, 2000: 69-71).

integraciji nacionalnih ekonomija (Stiglic, 2004: 9) dok Held navodi širok stav kako je posredi produbljivanje i ubrzavanje svetske međuzavisnosti u svim društvenim aspektima (Held, 2003: 48). Koliko god uski ili široki ugao posmatranja usvojili¹, ovaj dinamički proces fundamentalno menja mnoge društvene odnose: smanjuje troškove i ubrzava komunikaciju i transport robe, usluga, kapitala i znanja, čvršće integriše zemlje i stvara nove globalne institucije. Ova dinamika savremenog društva bitno i nedvosmisleno utiče na svakodnevne egzistencije velikog broja ljudi, čiji je tipičan indikator činjenica uličnih bitaka i snažnih demonstracija kao reakcija na skupove koji usmeravaju pravac globalne ekonomije. Svet koji nastaje svet je radikalne diskrepancije između bogatih i siromašnih⁴, i ovo (p)ostaje fundamentalna činjenica društvene strukture savremenog sveta. Ni Gidens, bez obzira što globalizaciju ne smatra odvojitom od jednog šireg procesa modernizacije, ne propušta da navede kako dinamika savremenog društva po svojoj širini i snazi preobražaja ipak prevazilazi sve ranije dinamike (Gidens, 1998: 16; Giddens, 2005: 25, 32 i dr). Ono što je upitno zapravo je pitanje (dis)kontinuiteta ovih procesa.⁵

Kao što i sam Basan napominje (Basan *et al.*, 2005:230), klasična klasna struktura doživljava transformacije (up. Gorc, 1982),

⁴ Prema zvaničnim statističkim podacima Svetske banke, tokom poslednje decenije 20. veka stvarni broj ljudi koji žive u siromaštvu porastao je za skoro 100 miliona, simultano sa prosečnim godišnjim rastom svetskog dohotka od 2,5% (nav. prema Stiglic, 2002:19). Raspon u prihodima između 20% populacije na vrhu po primanjima i 20% koje se nalazi na dnu tabele bio je 30:1 u 1960, 60:1 u 1990. i 74:1 u 1997. godini (nav. prema Dokmanović, 2002 :31).

⁵ Uz kontinuitet ranijih društvenih oblika u (post)modernom dobu, mogu se locirati i diskontinualne pojave u odnosu na svet oblikovan prema prohtevima mančesterskih fabrika. Volerstin navodi kako su posredi procesi koji radije imaju svoje vremenske prekretnice u 1450. i 1945. godini (godinama početka i ekspanzije kapitalizma), a ne (toliko) u kolapsu SSSR devedesetih

čime i konflikti između društvenih grupa sve češće gube klasni karakter⁶ i fokusiraju se na identitete druge vrste, poput religijskih (Hantington, 2000). Istovremeno, strukturalno se potkopava organizovanje radničke klase i transformiše osnova potencijalne klasne borbe, menjajući subjekt rada i pobune (Hardt i Negri, 2003: 56-62). Može se braniti teza prema kojoj se savremena društvena dinamika više ne može shvatati u kategorijama klasa (Bek, 2001: 59) pošto mnoge tradicionalne privredne delatnosti (i radna mesta) doživljavaju radikalnu transformaciju ili iščezavaju.⁷

Fundamentalni procesi koji determinišu dinamiku savremenog društva mogu se skicirati kroz fenomene odvajanja vremena i prostora, »iskorenjivanja« društvenih sistema i refleksivnog uređivanja i preuređivanja društvenih odnosa (Gidens, 1998: 26 i dr.). Ovaj (veoma izraženi) »dinamizam modernosti« vodi do oslobađanja od lokalnih običaja i postupaka, prenosa racionalne organizacije svuda po globusu i stvaranja jedinstvene globalne istorije i u samom je temelju procesa koji nazivamo globalizacijom, te stvaranja nove društvene forme individualizovanog »društva nesamostalnih« (Bek, 2001: 162). Paradigmatski trendovi dinamike savremenog društva (vidi Bredšo i Valas, 2003: 283-296) mogu se locirati u fenomenima većeg povezivanja i konsolidacije globalne ekonomije, fragmentacije formalnih političkih struktura, globalnog rasta stanovništva i rasta ekološke svesti, odnosno

(Volerstin, 2003:92-93). Pojedini autori (npr. Kotlica, 2002; Volf, 2003:304-306) povezuju savremenu globalizaciju sa periodom evropske istorije od 1870-1913. godine, a Volerstin je paradigmatski vezuje za kraj petnaestog i početak šesnaestog veka (Wallerstein, 1986:21-269). Ovom gledištu suprotstavlja se Kastels, navodeći kako kapitalistička ekonomija u 16. veku nije bila globalna i kako ona »tek sada postaje takva« (Kastels, 2005:184).

⁶ Jer »beda je hijerarhijska, smog je demokratski« kako to ilustrativno navodi (Bek, 2001:54).

⁷ Vidi npr. Rifkin (2003); Bolčić (2000); Klajn (2003: 281-328).

sve veće polarizacije životnih izgleda i uvećanja problema etniciteta.»Dve glave imperijalnog orla« globalizacijskih procesa su pravna struktura/konstituisana moć (red i mir) i pluralno mnoštvo proizvodnih stvaralačkih subjektivnosti globalizacije, kako smatraju (Hardt i Negri, 2003:62). Kastels piše kako imamo posla sa»novim društvom« koje je»sačinjeno od mreža« čiju dinamiku karakterišu nova tehnološka paradigma, globalizacija, *hypertext* (odnosno Internet) kao kičma nove kulture, kriza države i porodice, kao i progres naučnog znanja (Castells, 2000:693-695).

Dinamika savremenog društva ili globalizacija nije nešto što se tiče (samo) velikih sistema, već ona utiče na naš svakodnevni i intimni život⁸, kao i na svakodnevne interakcije i ponašanje prema drugima. Javlja se globalna homogenizacija školstva (Barlou i Robertson, 2003), globalna kontrola hrane (Lejman i Krebs, 2003), globalna kontrola bolesti i lečenja (Harvardska radna grupa za nove i vaskrsle bolesti, 2003), a diskursi o globalnoj kulturi odavno su postali opšte mesto savremene sociologije. Ni»antiglobalizacijski« terorizam nije moguć bez onoga što se misli pod globalizacijom (Giddens, 2005:11).

Globalizacija se, u kontekstu zemalja u razvoju neretko smatra samo novom fazom eksploatacije, odnosno kolonijalizma (Goldsmi, 2003).⁹ Savremeni kolonijalistički mehanizmi

⁸ Vidi Giddens (2005: 33); (2003: 65-71); Bek (2001: 173-234). Posebno inspirativna je Gidensova opaska kako su norme i vrednosti savremene liberalne demokratije postale norme, način ponašanja i idealne vrednosti unutar emotivne veze između dva partnera vidi Giddens (2005: 72-73).

⁹ Ovu tezu paradigmatički osporavaju Hart i Negri navodeći kako se »kapitalistička hijerarhija«, odnosno potčinjavanje formalno suverenih nacionalnih država »temeljno razlikuje« od kolonijalnog tipa vlasti, jer upravo kraj kolonijalizma znači ustoličenje novih oblika vladavine i »prijelaz [imperijalizma] prema Imperiju« (Hardt i Negri, 2003: 121), kao novog tipa moći shvaćene u bitno fukoovskom ključu. Za ove je autore američki rat u Vijetnamu bio poslednji »imperijalistički«

usmereni prema zemljama u razvoju mogu se sintetisati u nekoliko procesa: uspostavljanja lokalne elite, uništavanja domaće privrede, i stvaranja visokih zajmova kao preduslova (neo)kolonijalnog statusa.¹⁰ Imajući na umu marksovski shvaćenu prvobitnu akumulaciju kapitala, globalizaciju je moguće smatrati ovakvim »prvobitnim« procesom (vidi Sites, 2000). Van svake sumnje, iz analize dinamike savremenog društva ne sme biti izostavljena ni idejna/ideološka sfera, odnosno analiza fenomena neoliberalizma.¹¹

Kao što je poznato, dinamika savremenog društva i »globalno dezorganizovanog kapitalizma« (Bek, 2003: 142), neretko se naziva neizvesnom, »hirovitom«, »iščašenom«¹²; odnosno »odbeglom« (Giddens, 2005: 23). U kritici ovakvog sveta, »niti srede, niti sigurnog«, često se (ne)voljno udružuju i socijalisti i konzervativci, i postmodernisti i fundamentalisti, i nacionalisti i feministi (Vuletić, 2003: 24), neretko prenebrežući činjenicu kako im zapravo smetaju različite stvari. Dinamika savremenog društva takva je da i kada (naučno validne) analize te dinamike zazvuče orvelijansko pesimistički, ove distopijske pretpostavke

rat, a Zalivski rat prvi »imperijalni« (Hardt i Negri, 2003: 155-156).

¹⁰ Za sažet pregled pogubnih uticaja dinamike savremenog društva na zemlje u razvoju vidi Kor, 2003.

¹¹ Volderstin navodi kako je zapravo reč o agresivnom konzervativizmu »kakav se nije javio još od 1848.« koji nastoji promeniti redistributivnu politiku države blagostanja na način da »veći deo odlazi višim a ne nižim klasama.« (Volderstin, 2003: 99). Stiglic ovaj program naziva »čudnom mešavinom ideologije i loše ekonomije« (Stiglic, 2004: 13) i »tržišnim fundamentalizmom« (Stiglic, 2004: 144), a Kellner »hegemonijskom ideologijom i praksom« (Kellner, 2002: 289). A. Skot neoliberalizam smatra intrinzično globalizujućim projektom (Skot, 2003: 85). Kao što je poznato, ovu karakteristiku Gidens pripisuje modernosti (Gidens, 1998: 68), a Bek raspodeli rizika (Bek, 2001: 55).

¹² Up. »[u]rbana stvarnost se danas javlja pre kao haos i nered . . . nego kao predmet.« (Lefevr, 1974: 70).

neretko bivaju ostvarene i ranije nego što je to bilo očekivano. Globalizacija, globalno umnožavajući debate o samoj sebi ostvaruje se poput samoobistinjujućeg proročanstva: dinamika savremenog društva dinamika je globalizacije i ona jeste način na koji sada živimo.¹³

Urbana dinamika: ka obnovi urbane sociologije

Istorija sveta je istorija grada [Špengler, 1937: 111]

Celo društvo postaje urbano [Lefevr, 2005: 168]

Pozornica dinamike savremenog društva o kojoj je ukratko bilo reči pozornica je koja se nalazi u gradu. Prvobitni saveznik ovoj ideji svakako je demografske prirode¹⁴: populacija ljudi u gradovima se između 1960. i 1992. godine uvećala za 1,4 milijarde (Gidens, 2003: 584). Takođe, gradovi su u istorijskom smislu kao antisistemske enklave bili isključivi nosioci i pređašnje novonastajuće dinamike društva: raspada feudalizma i nastajanja novog industrijskog doba.¹⁵ Grad će nositi istu ulogu i u nastanku postindustrijske ere čiji se obrisi mogu nazreti. Kako bi to rekao Mamford, »megamašina« je »ponovno sastavljena« (Mumford, 1986: 14), a topos »megamašine« (od)uvek je bio grad.¹⁶

¹³ Vidi (Giddens, 2005:39). Istovremeno i iz ovih razloga globalizacija se pokazuje kao jedan od ključnih procesa za razumevanje vremena u kojem živimo (Tripković, 2000:63).

¹⁴ Ali, analiza ne sme (o)statiti samo na demografskim pokazateljima, jer još je L. Virt naveo kako se stepen urbanosti ne može precizno odrediti pomoću demografskog udela gradskog u celokupnom stanovništvu (Virt, 2005: 111)

¹⁵ Opširnije u: Antonić (1995: 230-236); Blok (1969: 376-377); Mumford (1988: 318-347, 414-451); Wallerstein (1986: 21-57); Benevolo (2004: 61-62 i dr). Benevolo navodi kako je i kriza sistema gradova u antici bila jedan od osnovnih činilaca raspada ove epohe (Benevolo, 2004:15).

¹⁶ Luis Mamford (Mumford, 1988) anticipira značajan deo procesa koje su ovde nazvane dinamikom savremenog društva, baveći se njima upravo u

Lefevrovska teza o gradu kao »otisku društva u prostoru« zapravo je temelj ideje o uzajamnosti dinamike društva i dinamike gradova.¹⁷ Iz ovih razloga, deluje inspirativno teza prema kojoj je globalizacija stara koliko i gradska društva (Pušić, 2000: 168), upravo u lefevrovskom ključu nastajućeg doba kao jednostavno – urbanog (Lefevr, 2005: 166)

Iz ovih razloga, nakon dekade nove urbane sociologije (Zukin, 1980) odnosno uspona urbane sociologije sedamdesetih godina, poslednju deceniju razvoja te discipline određuje potreba za novim vidovima sintetizacije nataložene empirijske građe, preispitivanjem svojih teorijskih izvora (Marinković, 1999: 243-244) i obnova u pravom smislu te reči.

Bilo da se posledice globalizacije i/ili širenja neoliberalizma čitaju kao odlične (npr. Fukujama, 2002; fon Hajek, 2002; 1998) ili katastrofalne (npr. Burdije, 1999; Čomski, 1999; Hardt i Negri, 2003; Klajn, 2003)¹⁸, one se čitaju u urbanom. Središnja tačka u kojoj se ukrštaju svi bitni aspekti modernizacije i (kasnog) kapitalizma je grad kao »reprezentativni prostor moderniteta« (Marinković, 1999: 245).

Ovu činjenicu ponajpre prepoznaju M. Kastels¹⁹ i S. Sassen, koji su sa pozicije »transformacionista« (Held, 2003: 55-60)

kontekstu grada: centralizaciju i koncentraciju moći, brisanje granica, urbani gigantizam, poništavanje prostora odnosno Kastelsov(sk)o umrežavanje, čak i Fukujaminog »postistorijskog čoveka«.

¹⁷Lefevr dinamiku savremenog društva nije ni odvajao od urbane, nazivajući je urbanom revolucijom (Lefevr, 1974).

¹⁸ Za iscrpniji pregled afirmatora i kritičara globalizacije vidi Kellner (2002: 285-286, 288-289 i dr).

¹⁹ Kastels paradigmatički preispituje naučni status »tradicionalne« urbane sociologije tragajući za njenim »izgubljenim predmetom« vidi Vujović (1982: 132-145) čime nesporno doprinosi njenoj obnovi. O »potrazi« za predmetom urbane sociologije vidi Zukin (1980: 579-583).

najbolje »čita« u gradu/prostoru kao njegovoj »projekciji«, a čiji je tipični proponent Lefevr, vidi Soja (1980: 209-213). Pokazatelji rasprostiranja savremeno-društvenog po savremeno-gradskom i njihove konvergencije shvaćene u ključu ovog »Marksa za naše doba« (Gottdiener, 1993) brojni su i raznorodni. U daljem tekstu biće naznačeni neki od njih.

U (zapadnim) predmodernim društvima gradovi su bili samostalni, nezavisni entiteti na način koji je paradigmatički prikazao Veber (Veber, 1976: 297-317; vidi i Mumford, 1988: 283-317; Blok, 1969). Dinamika industrijskog društva učinila je da takav (»istorijski«) grad nestane, dok savremeni trendovi - označeni zbirnim pojmom globalizacije - na jednako fundamentalan način nanovo menjaju strukturu, funkcije i izgled tih gradova. Od doba u kome je komunikacija između gradova bila ograničena na nekolicinu trgovaca do današnjeg »umreženog društva« (Castells, 2000) čiji su reprezent isti ti gradovi - raskorak je ogroman, iako ne tako vremenski dalek (up. Pušić, 1991: 113-125).

Centralizacija međunarodnih finansija neodvojivo je vezana za gradove poput Tokija, Londona i Njujorka. »Posao« globalizacije usmerava se upravo iz punktova na globusu koji predstavljaju velike gradove. Paradigmatička je analiza međuzavisnosti nove ekonomije i grada od strane Saskije Sassen (Sassen, 1990) u kojoj se ova autorka bavi specifičnim gradskim formama kao odrazom transformacija u privredi, prvenstveno usmerenoj ka dominaciji uslužnih delatnosti.²⁰ Privredno restrukturisanje u kontekstu izučavanja gradova pojavljuje se kao centralno i goruće pitanje

²⁰Restrukturisanje privrede o kojem govori Sassen ima kvantitativnu dimenziju (gubitak poslova u proizvodnji i rast poslova u uslugama), prostornu dimenziju (geografska distribucija poslova na nacionalnom i globalnom nivou) i kvalitativnu dimenziju (uvećanje slabo plaćenih, nisko kvalifikovanih i veoma visoko profesionalnih poslova) (Sassen, 1990:467).

sociologije. Istovremeno, prostori uličnih bitaka²¹ koje su eksplodirale kao reakcija na dinamiku savremenog sveta gradski su prostori: Sijetl, Đenova, Davos. Gradovi su i prostori u kojima se koncentriše najveći udeo emigranata i etničkih manjina, čime oni postaju (potencijalna) pozornica (neo)nacionalizama i traganjem za kolektivnim identitetima tog tipa. Zaista, za analizu globalne ekonomije i savremenog društva uopšte - neophodno je »otkriti mesto/prostor« (Sasen, 2005: 196), odnosno veliki grad.

Korisni indikatori povezanosti globalnog i urbanog fenomena su i pojam »globalnog grada«, pojam rizika i ruralno intonirana reakcija na globalne procese. Prvo, termin »globalni grad«²² kao »strateška subnacionalna jedinica« (Sasen, 2005: 203) i teorije proizašle iz ovog okvira eksplicitni su indikatori neodvojivosti grada i globalizacije. Indikativno je što i Hart i Negri nastajuće društvo posmatraju u analogiji sa gradom – imperijalnim Rimom²³

Na drugom mestu, poznate su teorije o riziku kao *differentia specifica* savremenog sveta (2003). (Bek, 2001). Upravo je pojam rizika novijeg datuma (16. i 17. vek) i nedvosmisleno je vezan za industrijsko i urbano društvo. U agrarnim/ruralnim društvima, koncept rizika ne postoji (Giddens, 2005: 42-43) i ovakva se zime lovska »intenzifikacija nervne stimulacije« javlja tek u urbanom

²¹ Opširnije o urbanim socijalnim pokretima, nemirima i sukobima vidi Pušić (1997: 350-354); Čaldarović (1987: 138-150); Vujović (1997).

²² Za karakteristike »globalnog grada« vidi Sassen and Portes (1993) gde se na primeru Majamija analizira prisustvo ili odsustvo indikatora »globalnosti« u gradu. U jednom od najpoznatijih savremenih udžbenika sociologije, »globalnom gradu« Saskije Sasen posvećeno je čitavo poglavlje (Gidens, 2003: 605-608). Međutim, verovatnije je kako nijedan konkretan grad ne postoji kao »globalan« i da je pre reč o analitičkoj, nego realnoj kategoriji. Reč je, dakle, o teritorijama koje u različitim gradovima obezbeđuju upravljanje globalnom ekonomijom. Otuda je samo nekoliko blokova na Menhetnu deo »globalnog grada«, nipošto ceo Njujork koji je zapravo veoma »lokalan« (vidi Castells, 2000: 697).

²³ Up. Mumford (1988: 206-245); Pušić (1995: 101-152).

fenomenu. Konačno, kritičari dinamike savremenog društva²⁴ neretko zagovaraju povratak »zajednici« i »mestu«, odnosno tradicionalnom agrarnom i ruralnom društvu, nedvosmisleno potvrđujući tezu o neodvojivosti savremenih globalizujućih trendova od urbanih prostora.²⁵ Čak i kada se na(ra)stajuće društvo smatra/nazove informacionim i interpretira se kao bitno diskontinualno i revolucionarno u poređenju sa industrijskim (Kastels, 2005: 183), insistira se na gradu kao prostoru ovih promena.

Vraćajući se na teren globalnih ekonomskih transformacija, odnosno stvaranja nove međunarodne podele rada u vidu izmeštanja fabrika u zemlje tzv. Trećeg sveta - kao rezultat se pojavljuje galopirajuća urbanizacija ovih društava. Ipak, ostaje dilema da li ovi gradovi ostaju bez uloge aktera u globalnoj pozornici savremenog društva ili ne (up. Robinson, 2005). Primetan je i uspon novih i preporoda starih oblika industrijskog organizovanja, a pozornica ovog novog dinamizma je nanovo grad: nove imigrantske grupe poput Filipinaca, Vijetnamaca i Tajvanaca u Los Anđelesu, odnosno migranata iz Bangladeša, Indije i Pakistana u istočnom Londonu, neki su od primera.

Upravo su globalni kapital i nova iseljenička radna snaga dva glavna suprotstavljena aktera u globalizacijskim procesima (Sasen, 2005: 197). Topos njihovog sukoba je globalni grad. Dakle, primetno je kako kapitalisti širom sveta ograničavaju politički pritisak radne snage tako što određene sektore proizvodnje premeštaju u druge zone svetske ekonomije,

²⁴ Na primer Beri (2003); Norberg-Hodž, (2003); Imhof (2003).

²⁵ U kontekstu urbano/ruralno inspirativno je analizirati i ustanak meksičkih seljaka (tzv. »zapatista«) u Čjapasu kao potonjeg simbola otpora globalizaciji/neoliberalizmu, vidi Čomski (1999: 142-151).

odnosno, koriste se migrantima iz ruralnih predela koji po prvi put ulaze na tržište rada. Ovi ljudi prihvataju ponuđene uslove jer je i takva zarada viša od one koju primaju za poljoprivredne poslove. Istovremeno, u ovoj su novoj urbanoj sredini socijalno »iskorenjeni« i nesposobni da odbrane svoje interese. Otuda se dešava ono što Volerstin naziva »ubrzanom deruralizacijom« (Volerstin, 2003:105), koju lociraju svi globalni demografski pokazatelji. Veza između ove faze kapitalizma i urbano/ruralnog fenomena očigledna je. Ne sme se zaboraviti kako i gradovi kao takvi povratno utiču na (novu) globalnu ekonomiju. Prikupljen je impresivan empirijski materijal (Mitchelson and Wheeler, 1994) o uticaju razmene informacija između američkih gradova na karakter savremene privrede i njen transfer ka informacijskoj po definiciji. Informacija, naime, postaje roba, a ne samo statistička rezidua, dok je »supermarket« ovih (novih) roba - grad.

Globalizacija direktno pojačava i ubrzava urbanizaciju i ekspanzijom globalizacije, populacije »korisnika grada« nastaviće sa rastom. Iz ovih razloga, fenomen nove globalne ekonomije kao neodvojiv od prekomerne urbanizacije postaje tipično mesto u (urbano)sociološkim analizama, posebno u kontekstu (tzv.) zemalja u razvoju. Prekomerna urbanizacija jeste u direktnoj vezi sa zavisnošću od stranog kapitala kako dokazuju pojedine studije (Timberlake and Kentor, 1983).

Dinamika savremenog društva odlično se čita i u Dinamika savremenog društva odlično se čita i u urbanosociološkom fenomenu stambenih politika, jer se iz uporedne analize jasno vidi koliko se globalne promene u usmerenju ekonomije poklapaju sa promenama u stambenoj politici. Naime, u kontekstu promene ekonomske politike od »države blagostanja« ka neoliberalizmu u zapadnim kapitalističkim zemljama, mogu se jasno locirati kako

se ovaj proces odrazio na stambene politike na makro, mezzo i mikro nivou (vidi Petrović, 2004).

Eksplוזija radikalne podeljenosti »onih koji imaju« i »onih koji nemaju« odlično se »čita« i u sledećem tipično urbanosociološkom fenomenu: socijalnoj segregaciji i prostornoj diferencijaciji.²⁶ U kontekstu društva narastajuće povezanosti, ali i prenaseljenosti, razumno je očekivati kako će kontrola nad prostorom biti izvor i merilo borbe za moć i resurse. Upravo iz ovih razloga, moguće je pretpostaviti orijentaciju buduće konfliktne sociologije kao sociologije vezane za prostor i prostornu nejednakost, kao što se u diskursima o socioprostornim nejednakostima (i pokretljivosti) može anticipirati mogućnost obnove urbane sociologije.²⁷ Sociološki je značajno imati na umu kako su pozornice globalne nejednakosti gradske pozornice²⁸ i kako je nova dinamika nejednakosti posebno evidentna u gradovima.²⁹

Poznati su i diskursi prema kojima dinamici savremenog društva biti »sada« i »ovde« nije od značaja u meri u kojoj je

²⁶ Opširnije u (Pušić, 1997: 283-305; Vujović, 1990; Gidens, 2003: 598-599; Žoa i Šuler, 2005: 256-259). D. Marinković navodi kako je socijalna segregacija »postavljeni ideal teorijskog objekta« urbane sociologije: univerzalno područje problema u gotovo svim različitim i raznovrsnim stanovištima unutar ove sociološke discipline (Marinković, 1999: 246).

²⁷ Vidi (Tickamyer, 2000; Žoa i Šuler, 2005).

²⁸ Paradigmatični primeri gradskih prostora u kojima u specifičnim mikrokosmosima jedni do drugih žive veoma bogati i veoma siromašni slojevi su Grenič Vilidž u Njujorku (Gidens, 2003: 582), Doklends u Londonu (Gidens, 2003: 598-599), Sao Paolo i Rio de Žaneiro (Pušić, 1997: 130, 132). Kao što je ranije pokazano, postojanje ovako oštih suprotnosti i nejednakosti nije incidentna, već bitno određujuća karakteristika dinamike sveta koji nastaje.

²⁹ Up.»[n]ova globalna ekonomija donosi mnoštvo različitih problema. Nigde se to bolje ne odslikava nego u novoj dinamici nejednakosti, koja najviše dolazi do izražaja u gradu.« (Gidens, 2003: 607). Isto navodi i Saskija Sassen u (Sassen, 2005: 198).

to bilo ranije, pošto posredstvom sredstava masovne komunikacije ljudi bivaju »uvek« i »svuda« (up. Vuletić, 2003: 6). Zimelov metropolis kome je egzaktni vremenski sled bio ključni konstituent (Simmel, 2004: 455) prestaje da postoji i pretvara se u »postmetropolis« kako ga naziva Soja (2005). O ovom razdvajanju prostora i vremena u kontekstu urbanog paradigmatički piše Kastels kada uvodi pojam »prostor toka« (*space of flows*) u diskurs o redefiniciji društvenog značenja pripisanog prostoru.³⁰ Kao sociološka disciplina sa fundamentalnim interesovanjem za fenomen prostora³¹ i izgrađenim analitičkim i metodološkim instrumentarijem za uspešno bavljenje istim, urbana sociologija je pozvana da se u kontekstu savremenog društva aktivno interesuje za ovu činjenicu. Pošto se »mesto« poništava i/ili redefiniše³², nužna je redefinicija i konsekvantna obnova sociologije grada.⁴

U kontekstu savremenog grada u poznom kapitalizmu, gradovi postaju ti koji preuzimaju ulogu aktera i »upravljanja globalnim«. Nacionalne države postaju inertni i preglomazni entiteti koji ne uspevaju da na zadovoljavaju³³ način odgovore na dinamike savre-

³⁰ Vidi (Castells, 1989; vidi i Castells, 2000:696; Kastels, 2005:192)

³¹ O mestu koje problematika prostora zauzima u sociologiji vidi (Tickamyer, 2000:807-808). O lefevrskoj »proizvodnji prostora« u kontekstu globalizacije vidi (Brenner, 1999:42-45, 49-50 i dr).

³² Neretko, ova redefinicija prostora smatra se prostornim ukidanjem/ukidanjem prostora (Bauman, 2003), odnosno univerzalnim otvaranjem prostora kao toposa novog tipa suverenosti (Hardt i Negri, 2003:146). O procesu poništavanja »mesta« (u svetlu nove ekonomije) kao varijable od značaja govori i Hejing (2004:153).

³³ I povratno, diskursi o prostoru i teritorijalnosti od značaja su i za naučne diskurse o globalizaciji kako svedoči (Brenner, 1999). Diskurs o globalizaciji ispunjen je terminima poput »prostor tokova«, »kompresija prostor-vreme«, »mesto prostora«, »deteritorijalizacija«, »gllobalizacija«, »global-lokal osovina«, »subteritorijalnost«, »dijaspore«, »translokálnosti«, upotrebljavajući i niz drugih bitno geografskih prefiksa. Metodološka veza ovih »reorijentacija«

menog društva.³⁴ Gradovi i regioni fleksibilniji su u adaptaciji na nove ekonomske forme, što će nesumnjivo odvesti njihovu »renesansi« odnosno »povratku u budućnost« (Kastels, 2005: 193-195), na način kako se to (već) odigralo u procesu kao stvaranja svetske privrede u 14-16. veku. I u ovom su dobu ulogu aktera u novim globalni(ji)m ekonomskim procesima preuzeli gradovi kao najfleksibilnije političke ustanove (Castells, 1989: 353-354). Danas ulogu aktera mogu preuzeti tzv. »tehnopoli[si]«³⁵ urbani prostori koji su temelj novog infomatičkog doba, odnosno dinamike savremenog društva, kako smatraju Castells i Hall (1994: 1-2), vezujući novu ekonomiju i urbano.

Konačno, veoma inspirativno pitanje unutar »globalizujuće« dinamike savremenog društva svakako je pitanje oko participacije građana u (urbanom) političkom i ekonomskom životu. Inspirativan odgovor nudi analiza pet američkih gradova sa najboljim sistemima građanske participacije u Sjedinjenim Državama organizovanim preko susedskih udruženja (Portni i Beri, 2004). Udruženja suseda u ovim gradovima³⁶ zvaničan su deo gradske vlade sa značajnim i autonomnim ovlašćenjima i ona

u savremenim društvenim naukama predstavlja reorijentaciju ka prostornom (Brenner, 1999: 39-40).

³⁴Inspirativno je analizirati ulogu gradova kao aktera u Evropskoj Uniji pošto je nesumnjivo reč o entitetu u kome se uloga nacionalnih država svesno smanjuje (vidi Kastels, 2005: 186).

³⁵ Pod ovim terminom Kastels i Hol podrazumevaju urbane prostore koji su planirani pokušaji koncentracije novih inovativnih tehnologija (Castells and Hall, 1994: 8) poput Silikonske doline (SAD), Tsukube (Japan), Sofije-Antipolisa (Francuska) i dr. Zanimljivo, ali autori zaključuju kako primarni (urbani) akteri u tehnološkim inovacijama još uvek ostaju gradovi poput Londona, Pariza i Tokija, bez obzira na uspeh »tehnopola« (Castells and Hall, 1994: 12). O industrijskim zonama visoke tehnologije kao direktnim akterima savremenog društva vidi i (Sasen, 2005: 197).

zaista funkcionišu na zadivljujuće uspešan način. Slično tome, analizira se i slučaj građanskih udruženja u Birmingemu u Velikoj Britaniji (Meloni *et al.*, 2004), grad Kanapolis čiju je »porodičnu« fabriku (predašnjeg ekonomskog motora čitavog grada) zamenila integracija u korporaciju (Šulman i Anderson, 2004), odnosno primer San Antonija gde dva dobrovoljna susedska udruženja od gradskih i saveznih vlasti uspevaju izdejsstvovati dobijanje (popriličnih!) fondova za obrazovanje na radnom mestu u cilju uvećanja sopstvene konkurentnosti upravo u kontekstu promenljive prirode ekonomije savremenog društva (Voren, 2004). Iz ovog niza empirijskih radova jasno se zapaža kako ekonomsko restrukturisanje i nove političke paradigme imaju fundamentalnog uticaja na grad i na interakcije u gradu. Zapaža se i kako je odgovor na savremene promene u ekonomiji i politici i na kontekst dinamike savremenog društva uopšte - tipično urbani odgovor. Globalizujuća ekonomija radikalno transformiše društvene kontekste mnogih sredina, ali je formula koja se uspešno nosi sa ovim tendencijama zapravo formula koja za svoju jedinicu ima grad i gradska ili susedska udruženja.

³⁶ Reč je o Birmingemu, Dejtonu, Portlandu, Sent Polu i San Antoniju. Ilustracije radi, u Dejtonu je 1991. godine velika korporacija preuzela značajnu lokalnu kompaniju što je imalo katastrofalne posledice i neizvesnu budućnost za ovu zajednicu. Poslovi koji su zamenili prethodne bili su manje plaćeni, manje bezbedni i manje vezani za mesto (vidi Hejing, 2004: 150). Međutim, ovaj grad razvija jedan od najuspešnijih sistema građanske participacije, odnosno grass-roots komšijska udruženja sa suštinskim (a ne samo savetodavnim) ovlašćenjima (vidi Portni i Beri, 2004: 101-102).

Zaključak

66

ALEKSEJ KIŠJUHAS
*Dinamika društva kao
urbana dinamika: ka
obnovi urbane sociologije*

DISKREPANCIJA
SIJEČANJ 2007.
SVEZAK 8 | 12 BROJ

Činjenicu prema kojoj se globalizacija pravilno reflektuje u urbanom fenomenu prepoznaju mnogi sociolozi. Ovo je jasno i nakon uvida u metodologije niza istraživanja sa temom dinamike savremenog društva. Naime, jedinica analize ovih istraživanja veoma često je grad, čime se vodi računa o mertonovskom metodološkom zahtevu za »srednjim obimom« teorije, odnosno kontekstualizacijom. Primera radi, jedan opšti fenomen kulturne globalizacije analizira se u kontekstu Meksiko Siti (Garcia Canclini, 1995) ili se fenomen projekcije globalnih društvenih konflikata u urbano(m) analizira na primeru jednog trga u Madridu, novonastalog mesta okupljanja imigranata (Nieto and Franze, 1997).

Inkorporiranjem paradigme globalizacije (vidi Pušić, 2000) u urbanu sociologiju ne dolazi do »smene paradigmi« unutar nauke ili naučne discipline, ali ono ipak dovodi do novog usmerenja ili barem obnove urbane sociologije kao discipline u korpusu socioloških nauka. I sama sociologija iznikla je iz krize koja je umnogome bila urbana kriza: od Engelsove posete Londonu do Čikaga kao »socijalne laboratorije«. I svaka nova (urbana) kriza, pre su izazov i impuls nego zastoj za sociologiju i njene discipline (up. Portes and Kincaid, 1989). »Više nego ikad, društvu je potrebna sociologija, ali ne bilo koja vrsta sociologije«, napisao je Kastels (Castells, 2000: 693).³⁷

I »gladni i gojazni« kao polovi ka kojima se savremeni svet sve više i više pomera danas se nalaze u gradovima. Pritiskaju ih tipični i »klasični« urbanosociološki problemi, samo u novom kontekstu dinamike savremenog društva. Sociologija poseduje

³⁷ Valja imati u vidu kako je Alen Turen, Kastelsov duhovni mentor, takođe bio autor koji je zahtevao novu sociologiju imajući u vidu novo društvo koje nastaje (vidi Touraine, 1998: 29-32, 197-224 i dr.).

sjajne i snažne operacionalizujuće koncepte objašnjenja ovog novog konteksta, a urbana sociologija ih može približiti (urbanoj) stvarnosti, čineći ih upotrebljivim za pretvaranje u koncepte rešavanja problema (up. Eades, 1994) i čak upravljanja (*policy*) tom novom urbanom stvarnošću.

Baveći se paradigmom o životu u savremenom društvu kao rizičnim životom »na vulkanu civilizacije« (Bek, 2001:29 i dr.), odnosno životom koji pre podseća na »vožnju kočijama koje vuče zmaj u kasu« (Gidens, 1998:58) nego na vožnju automobilom po autoputu - nemoguće je ne primetiti kako i vulkan i zmaj o kojima je reč obitavaju u gradu. Otud se malo toga može prigovoriti Basanovom jednačenju društvene i urbane dinamike, koja je inicirala ovu analizu. Postindustrijsko (Touraine, 1998) ili postideološko (Fukujama, 2002), društvo rizika (Bek, 2001) ili poverenja (Gidens, 1998) – savremeno društvo je nedvosmisleno urbano.³⁸ Urbana sociologija je više nego pozvana da o tome kaže svoju naučnu reč.

³⁸ Up.»[u]rbanim društvom' nazvaćemo ono društvo koje je ishod potpune urbanizacije, danas virtuelne, sutra stvarne.« (Lefevr, 1974).

Literatura

- ANTONIĆ, S. (1995) • Izazovi istorijske sociologije: teorijsko-metodološki problemi proučavanja evolucije predgrađanskih društava
Beograd; Institut za političke studije
- BARLOU, M. & H. - DŽ. ROBERTSON • Homogenizacija školstva u:
DŽ. MANDER & E. GOLDSMIT (prir.) (2003) • Globalizacija: argumenti protiv
Beograd; Clio, str. 81-96
- BASAN, M. & V. KOFMAN & D. ŽOA (2005) • Deset teza za sociološku teoriju urbane dinamike U:
S. VUJOVIĆ & M. PETROVIĆ (prir.) • Urbana sociologija
Beograd; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 229-238
- BASAN, M. (2001) • Za obnovu urbane sociologije: jedanaest teza
Sociologija 43 (4), str. 345-352
- BAUMAN, Z. (2003) • Turisti i vagabundi U:
V. VULETIĆ (prir.) • Globalizacija – mit ili stvarnost
Beograd; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 251-273
- BEK, U. (2003) • Virtuelni poreski obveznici U:
V. VULETIĆ (prir.) • Globalizacija mit ili stvarnost
Beograd; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 129-142
- BEK, U. (2001) • Rizično društvo: u susret novoj modernij
Beograd; Filip Višnjić
- BENEVOLO, L. (2004) • Grad u istoriji Evrope
Beograd; Clio
- BERI, V. (2003) • Očuvanje zajednica U:
DŽ. MANDER & E. GOLDSMIT (prir.) • Globalizacija: argumenti protiv
Beograd; Clio, str. 405-418
- BLOK, M. (1969) • Evropski feudalizam U:
T. PARSONS, E. ŠILS, K. D. NEGEL & DŽ. R. PITS (ur.) • Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije (I)
Beograd; Vuk Karadžić, str. 371-377
- BOLČIĆ, S. (2000) • Svetski megatrendovi u sferi rada i stanje u Srbiji 2000-te
Sociološki pregled 34 (3-4): str. 75-84
- BREDŠO, J. & M. VALAS (2003) • Stvarnost nejednakosti: Priče iz celog sveta u:
V. VULETIĆ (prir.) • Globalizacija – mit ili stvarnost
Beograd; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 274-296
- BRENNER, N. (1999) • Beyond State-Centrism? Space, Territoriality, and Geographical Scale in Globalization Studies
Theory and Society 28 (1), str. 39-78
- BURDIJE, P. (1999) • Signalna svetla: prilozi za otpor neoliberalnoj invaziji

- Beograd; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- CASTELLS, M. (2000) • *Toward a Sociology of the Network Society*
Contemporary Sociology 29 (5), str. 693-699.
- CASTELLS, M. & P. HALL (1994) • *Technopoles: Mines and Foundries of the Informational Economy from Technopoles of the World. The Making of 21st Century Industrial Complexes*
London & New York; Routledge, pp: 1-12.
- CASTELLS, M. (1989) • *The Reconstruction of Social Meaning in the Space of Flows from The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban Regional Process*
Oxford (UK)/Cambridge (MA); Blackwell, pp. 348-354
- ČALDAROVIĆ, O. (1987) • *Suvremeno društvo i urbanizacija*
Zagreb; Školska knjiga
- ČOMSKI, N. (1999) • *Profit iznad ljudi: neoliberalizam i globalni poredak*
Novi Sad; Svetovi
- DOKMANOVIĆ, M. (2002) • *New World Order: Uticaj globalizacije na ekonomska i socijalna prava žena*
Subotica; Ženski centar za demokratiju i ljudska prava
- EADES, J. (1994) • *Mega-Cities, Mega-Problems and Shared Solutions*
Anthropology Today 10 (1): 18-19
- FUKUJAMA, F. (2002) • *Kraj istorije i poslednji čovek*
Podgorica: CID
- GARCIA CANCLINI, N. (1995) • *Mexico: Cultural Globalization in a Disintegrating City*
American Ethnologist 22 (4): 743-755
- GIDDENS, A. (2005) • *Odbjegli svijet: Kako globalizacija oblikuje naše živote*
Zagreb: Klub studenata sociologije Diskrepancija i
Naklada Jesenski i Turk
- GIDENS, E. (2003) • *Sociologija*
Beograd: Ekonomski fakultet
- GIDENS, E. (1998) • *Posledice modernosti*
Beograd: Filip Višnjić
- GOLDSMIT, E. (2003) • *Razvoj kao kolonijalizam U:*
DŽ. MANDER & E. GOLDSMIT (prir.), *Globalizacija: argumenti protiv*.
Beograd: Clio, str. 256-273.
- GORC, A. (1982) • *Zbogom proletarijatu*
Beograd: Radnička štampa
- GOTTDIENER, M. (1993) • *A Marx for Our Time: Henri Lefebvre and the Production of Space*

- Sociological Theory 11 (1): 129-134
- FON HAJEK, F. A. (2002) • *Principi liberalnog društvenog poretka* U:
F. A. FON HAJEK • *Studije iz filozofije, politike i ekonomije*
Beograd: Paideia, str. 80-99.
- FON HAJEK, F. A. (1998) • *Poredak slobode*
Novi Sad: Global Book.
- HANTINGTON, S. (2000) • *Sukob civilizacija*
Podgorica: CID
- HARDT, M. & NEGRI, A. (2003) • *Imperij*
Zagreb: Multimedijalni Institut i Arkzin
- HARVARDSKA RADNA GRUPA ZA NOVE I VASKRSLE BOLESTI (2003) •
Globalizacija, razvoj i širenje bolesti U:
MANDER, DŽ. & GOLDSMIT, E. (prir.) • *Globalizacija: argumenti pro-*
tiv. Beograd: Clio, str. 177-191.
- HEJING, Č. H. (2004) • *Građanske elite i korporativna delokalizacija: alternativno*
objašnjenje opadanja građanskog angažmana U:
EDVARDS, B., FOLI, M. & DAJANI, M. • *Posle Tokvila: Debata o*
građanskom društvu i društvenom kapitalu u uporednoj perspektivi
Sremski Karlovci i Novi Sad: IK Zorana Stojanovića, str. 140-153.
- HELD, D. (2003) • *Debate o globalizaciji* U:
V. VULETIĆ (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 48-60
- IMHOF, D. (2003) • *Poljoprivreda sa podrškom zajednice: zemljoradnja sa ljudskim*
likom U:
MANDER, DŽ. & GOLDSMIT, E. (prir.) • *Globalizacija: argumenti protiv*
Beograd: Clio, str. 429-441
- KASTELS, M. (2005) • *Evropski gradovi, informaciono društvo i globalna ekonomija*
U knjizi:
VUJOVIĆ, S. I PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 181-195
- KELLNER, D. (2002) • *Theorizing Globalization*
Sociological Theory 20 (3): 285-305
- KLAJN, N. (2003) • *Ne logo*
Beograd: Samizdat B92
- KOR, M. (2003) • *Globalna privreda i Treći svet* U:
MANDER, DŽ. & GOLDSMIT, E. (prir.) • *Globalizacija: argumenti pro-*
tiv Beograd: Clio, str. 63-80
- KOTLICA, S. (2002) • *Globalizacija i međunarodna razmena*

- Zbornik Matice srpske za društvene nauke 112-113: 245-276
- KUHN, T. S. (2002) • *Struktura znanstvenih revolucija*
Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- LEFEVR, A. (2005) • *Grad i urbano U:*
VUJOVIĆ, S. I PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 165-170
- LEFEVR, A. (1974) • *Urbana revolucija*
Beograd: Nolit
- LEJMAN, K. & KREBS, A. (2003) • *Kontrola nad svetskim zalihama hrane U:*
MANDER, DŽ. & GOLDSMIT, E. (prir.) • *Globalizacija: argumenti protiv*
Beograd: Clio, str. 145-156
- LINČ, K. (1974) • *Slika jednog grada*. Beograd: IP Građevinska knjiga.
- MARINKOVIĆ, D. (1999) • *Položaj i perspektive savremene urbane sociologije*.
Zbornik Matice srpske za društvene nauke 106-107: 243-250.
- MEKLUAN, M. (1973) • *Gutenbergova galaksija: nastajanje tipografskog čoveka*.
Beograd: Nolit.
- MELONI, V., SMIT, G. & STOKER, DŽ. (2004) • *Društveni kapital i grad U:*
EDVARDS, B., FOLI, M. & DAJANI, M. • *Posle Tokvila: Debata o građanskom društvu i društvenom kapitalu u uporednoj perspektivi*
Sremski Karlovci i Novi Sad: IK Zorana Stojanovića, str.115-133.
- MERTON, R. K. (1999) • *O istoriji i sistematici sociološke teorije U:*
A. MIMICA • *Tekst i kontekst: ogledi o istoriji sociologije*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 49-88
- MITCHELSON, R. L. & J. O. WHEELER (1994) • *The Flow of Information in a Global Economy: The Role of the American Urban System in 1990*
Annals of the Association of American Geographers 84 (1): 87-107
- MOORE, W. E. (1966) • *Global Sociology: The World as a Singular System*
The American Journal of Sociology 71 (5): 475-482
- MUMFORD, L. (1988) • *Grad u historiji: njegov postanak, njegovo mijenjanje, njegovi izgledi*
Zagreb: Naprijed
- MUMFORD, L. (1986) • *Mit o mašini: Tehnika i razvoj čovjeka (I)*
Zagreb: Grafički zavod Hrvatske
- NIETO, G. & FRANZE, A. (1997) • *The Projection of Social Conflict through Urban Space: The Plaza de la Corona Boreal*
Current Anthropology 38 (3): 461-466
- NORBERG-HODŽ, H. (2003) • *Promena pravca: od globalne zavisnosti ka lokalnoj*

- međuzavisnosti U:
MANDER, DŽ. & GOLDSMIT, E. (prir.) • *Globalizacija: argumenti protiv*
Beograd: Clio, str. 385-404
- PETROVIĆ, M. (2004) • *Sociologija stanovanja, stambena politika: izazovi i mogućnosti*
Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu
- PORTES, A. & KINCAID, A.D. (1989) • *Sociology and Development in the 1990s: Critical Challenges and Empirical Trends*
Sociological Forum 4 (4): 479-503
- PORTNI, K. E. & DŽ. M. BERI (2004) • *Mobilisanje manjinskih zajednica: društveni kapital i participacija u urbanom susedstvu U:*
EDVARDS, B., FOLI, M. & DAJANI, M. • *Posle Tokvila: Debata o građanskom društvu i društvenom kapitalu u uporednoj perspektivi*
Sremski Karlovci i Novi Sad: IK Zorana Stojanovića, str. 99-114
- PUŠIĆ, LJ. (2000) • *Globalizacija: nova svetska paradigma*
Zbornik Matice srpske za društvene nauke 108: 167-186
- PUŠIĆ, LJ. (1997) • *Grad, društvo, prostor: sociologija grada*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- PUŠIĆ, LJ. (1995) • *Čitanje grada: između duha i materije*
Novi Sad: Prometej
- PUŠIĆ, LJ. (1991) • *Grad: znaci vremena*
Novi Sad: Matica srpska i IKA Prometej
- RIFKIN, DŽ. (2003) • *Nova tehnologija i kraj radnim mestima U:*
MANDER, DŽ. & GOLDSMIT, E. (prir.) • *Globalizacija: argumenti protiv*
Beograd: Clio, str. 125-144
- ROBERTSON, R. (2003) • *Globalizacija kao problem U:*
VULETIĆ, V. (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 182-213
- ROBINSON, DŽ. (2005) • *Globalni i svetski gradovi: pogled izvan mape U:*
VUJOVIĆ, S. & PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 302-317
- SASEN, S (2005) • *O globalizaciji i formiranju novih prava na grad U:*
VUJOVIĆ, S. I PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 196-207
- SASSEN, S. (1993) • *Miami: A New Global City?*
Contemporary Sociology 22 (4): 471-477
- SASSEN, S. (1990) • *Economic Restructuring and The American City*

- Annual Review of Sociology 16: 465-490
- SIMMEL, G. (2004) • *Metropolis i duhovni život U:*
KUVAČIĆ, I. • *Uvod u sociologiju*
Zagreb: Golden Marketing i Tehnička knjiga, str. 453-458
- SITES, W. (2000) • *Primitive Globalization? State and Locale in Neoliberal Global Engagement*
Sociological Theory 18 (1): 121-144
- SKLER, L. (2003) • *Rivalska shvatanja globalizacije U:*
VULETIĆ, V. (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 31-47
- SKOT, A. (2003) • *Globalizacija: Društveni proces ili politička retorika? U:*
VULETIĆ, V. (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 73-91
- SOJA, E. V. (2005) • *Šest diskursa o postmetropolisu U:*
VUJOVIĆ, S. I PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 239-247
- SOJA, E. W. (1980) • *The Socio-Spatial Dialectic Annals of the Association of American Geographers* 70 (2): 207-225
- STIGLIC, DŽ. E. (2004) • *Protivrečnosti globalizacije* Beograd: SBM-x
- ŠIMLEŠA, D. (2000) • *Snaga utopije: anarhističke ideje i akcije u drugoj polovici dvadesetog stoljeća*
Zagreb: Z.A.P.
- ŠPENGLER, O. (1937) • *Propast Zapada: nacrti za morfologiju istorije sveta (II)*
Beograd: Geca Kon
- ŠULMAN, M. D. & S. ANDERSON (2004) • *Tamna strana sile: ekonomsko restrukturisanje i društveni kapital u gradu kompanije U:*
EDVARDS, B., FOLI, M. & DAJANI, M. • *Posle Tokvila: Debata o građanskom društvu i društvenom kapitalu u uporednoj perspektivi*
Sremski Karlovci i Novi Sad: IK Zorana Stojanovića, str. 154-170
- TICKAMYER, A. R. (2000) • *Space Matters! Spatial Inequality in Future Sociology.*
Contemporary Sociology 29 (6): 805-813
- TIMBERLAKE M. & KENTOR, J. (1983) • *Economic Dependence, Overurbanization and Economic Growth: A Study of Less Developed Countries*
The Sociological Quarterly 24 (4): 489-507
- TOURAINÉ, A. (1998) • *Postindustrijsko društvo*
Beograd: Plato
- TRIPKOVIĆ, M. (2000) • *Globalizacija i Srbija*
Sociološki pregled 34 (3-4): 61-74

- VEBER, M. (1976) • *Nelegitimna vlast (tipologija gradova)* U:
M. VEBER • *Privreda i društvo (II)*
Beograd: Prosveta, str. 297-422
- VIRT, L. (2005) • *Urbanizam kao način života* U:
VUJOVIĆ, S. I PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 111-127
- VOLERSTIN, I. (2003) • *Globalizacija ili period tranzicije? – Pogled na dugoročno kretanje svetskog sistema* U:
VULETIĆ, V. (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 92-111
- VOLF, M. (2003) • *Da li će nacionalne države preživeti globalizaciju?* U:
VULETIĆ, V. (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 303-315
- VOREN, M. R. (2004) • *Moć i sukob u društvenom kapitalu: organizovanje zajednica i urbana politika* U:
EDVARDS, B., FOLI, M. & DAJANI, M. • *Posle Tokvila: Debata o građanskom društvu i društvenom kapitalu u uporednoj perspektivi*
Sremski Karlovci i Novi Sad: IK Zorana Stojanovića, str. 227-245
- VUJOVIĆ, S. (1997) • *Urbani socijalni pokreti i sukobi*. U:
VUJOVIĆ, S. • *Grad u senci rata: ogledi o gradu, siromaštvu i sukobima*.
Novi Sad: Prometej i Beograd: ISFF, str. 143-166
- VUJOVIĆ, S. (1990) *Socijalna diferencijacija i segregacija u našim gradovima*. U:
S. VUJOVIĆ, *Ljudi i gradovi*. Budva: Mediteran i Beograd: Filozofski fakultet, str. 46-61.
- VUJOVIĆ, S. (1982) • *Grad i društvo: marksistička misao o gradu*
Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije
- VULETIĆ, V. (2003) • *Globalizacija – pro et contra* U:
VULETIĆ, V. (prir.) • *Globalizacija – mit ili stvarnost*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 5-28
- WALLERSTEIN, I. (1986) • *Suvremeni svjetski sistem*
Zagreb: Cekade
- ZUKIN, S. (1980) • *A Decade of the New Urban Sociology*
Theory and Society 9 (4): 575-601
- ŽOA, D. I ŠULER, M. (2005) • *Nejednakosti, teritorije i pokretljivosti: obnovljena perspektiva urbane sociologije* U:
VUJOVIĆ, S. I PETROVIĆ, M. (prir.) • *Urbana sociologija*
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 248-262

Social Dynamics as Urban Dynamic Towards the Renewal of Urban Sociology

Summary

The paper analyzes the idea that the dynamics of contemporary society can be considered equivalent to urban dynamics, which is the first thesis of Michel Bassand's programmatic work. This interrelation provides the background for understanding urban sociology as the right and necessary analytical frame for grasping these dynamic processes. Such context of the contemporary society undoubtedly leads to urban sociology renewal and to the new impulse within this old sociological discipline.

Key words

Social dynamics, urban dynamics, globalization, urban sociology, contemporary world

75

ALEKSEJ KIŠJUHAS
*Dinamika društva kao
urbana dinamika: ka
obnovi urbane sociologije*

DISKREPANCIJA
SIJEČANJ 2007.
SVEZAK 8 | 12 BROJ

